

ԴԵՊԻ ԱՆՀՈՒՆԸ

I

Հընչում էր փըրփրուն վըտակն արծաթի,
 Արևը խաղում պայծառ կապույտում...
 Առանց հոգսերի ու առանց վըշտի
 Խաղում էինք մենք էն երազ հովտում,
 5 Ու թընդում էր հեշտ ծիծաղն ինձ ծաղրող.
 — Ձե՛ս կարող, չէ՛, չե՛ս կարող...

Ձէի կարենում բըռնել ես նըրան:
 Ճերմակին տալով՝ ծառերի ետև
 Ծածկըվում էր նա աչքես անգուման*,
 10 Կըրկին հայտնըվում ճապուկ ու թեթև,
 Ու թընդում էր միշտ ծիծաղը ծաղրող.
 — Ձե՛ս կարող, չէ՛, չե՛ս կարող...

Մին էլ ես ճարպիկ մի շարժում արի,
 Բըռնեցի նըրան: Հանկարծ նա ճըչաց,
 15 Ձեռքումըս դառավ ճերմակ աղավնի,
 Ու թևին արավ, ու թըռավ, գընաց.
 Գընաց ճախրելով էն երազ հովտում,
 Սուզվեց, չըքացավ պայծառ կապույտում...

*Անգուման - անսպասելի

- Վեր թըռա քընից, դուրսը նայեցի.
- 20 Արևը ուրախ զարկել էր սարին,
Բընությունն անհոգ, թարմ ու նազելի
Զուգվում էր, ժրպտում մանուկ արևին:
Գիշերն անցել էր. բայց իր ետևից
Մըռայլ էր թողել դեռ ցած՝ հովիտում:
- 25 Էդպես տակավին անցած երազից
Խավար մի բան կար նըստած իմ սրըտում:
Թեկուզ երազին չես էլ հավատում,
Բայց օտար տեղում, քո տանից հեռու,
Սիրտըդ մի համառ կասկած է մըտնում,
- 30 Թե՝ մի մահագույժ սև բոթ է գալու...
Հասմիկն երազում աղավնի դառավ,
Աղավնի դառավ իմ ձեռքից թըռավ...
Լոկ երազ էր այս: Բայց երազն ի՞նչ է:
Երազ, թե իրոք — այդ միթե մի՞նչ է,
- 35 Երազն էլ երբ որ կարող է կանչել,
Կարող է հուզել, խընդացնել, տանջել...
Հասմիկն ապրում էր — Հասմիկը մեռավ...
Երազը եկավ — երազը թըռավ...
Կյանքը երազ է, երազն էլ մի կյանք,
- 40 Երկուսն էլ անցվոր, երկուսն էլ պատրանք:
Եվ թե հաստատուն մի բան կա անմահ,
Արդյոք իմաստուն հոգին չի՞ միայն նա,
Որ թե հարթըմնի և թե երազում
Ապրում է, տեսնում, ըզգում ու հուզվում...
- 45 Ու... գիր է գալիս ահա իմ տանից,
Թե՝ կինըս հիվանդ — ըսպասում է ինձ...

- Տո՛ւն, տո՛ւն, դեպի տուն
 Թըռչում եմ արթուն,
 Ինչպես երազում:
 50 Շուրջըս ամեն բան
 Ըշտապ, ինձ նըման,
 Անցնում է, վազում:
 Շըշմած գըլխիս մեջ
 Գալիս են անվերջ
 55 Ու ճընշում իրար
 Զանազան դեպքեր,
 Հուշեր ու մըտքեր,
 Պայծառ ու խավար...
- Տեսնում եմ նըրան՝
 60 Կանգնած է գարնան
 Շողերի միջին,
 Ու ժըպտում է ինձ
 Իր պատուհանից՝
 Ծաղիկը լանջին...
- Տեսնում եմ մեռած,
 65 Ծաղկով զարդարած,
 Դըրած դագաղում.
 Տըխրալի մի օր,
 Արտասուք, սըգվոր,
 70 Սևեր ու թաղում...

Տո՛ւն, տո՛ւն, դեպի տուն.
 Ու մյուս իրիկուն
 Մեր տան դեմ ելա:
 Մի սև-սև զանգված՝
 75 Կուտակված, կանգնած
 Մեր դըռանն ահա...

Պըտուլտ է գալիս
 Աշխարքը գըլխիս,
 Երկինքը մըթնում...
 80 Ողջ կանգնած են լուռ,
 Ու ներսից տըխուր
 Ձայներ են թընդում...

IV

«Հասմի՛րկ ջա՛ն, եկա՛վ... դե վեր կա՛ց... վեր կա՛ց...»
 Դուրս հոսեց դեմըս տըրտում ու հոգնած
 85 Նըրա մոր ողբը... խունկի ծըխի տակ
 Աչքովըս ընկավ դագաղը ճերմակ,
 Ու շուրջըս մըթնեց: Տեղըս կորցըրի...
 Մարդից, արևից, աշխարքից հեռի,
 Մի անտակ ձորում, սև՝ ու խոր ջըրում
 90 Տարվում էի ես, խեղդվում, չարչարվում.
 Բարձր էին ափերն, ողորկ ու դժար,
 Մի թուփ չըկար գեթ բռնելու համար,
 Չըկար կենդանի ձեն, ըստվեր, նըշան,
 Որ կարենայի կանչել օգնություն...

- 95 Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, զըվարթ քըրքիջով
Մի ծիծաղ անցավ փողոցի միջով:
Ես ուշքի եկա, աչքըս բաց արի,
Տեսա աշխարքը ու լույսն արևի,
Տեսա՝ նըստոտած մարդիկ շըշընջում,
- 100 Անտարբեր թեքված՝ իրար ականջում
Խոսում են ուրիշ բաների վըրա,
Ու ոմանք ժըպտո՞ւմ, ժըպտում աշկարա...
Իսկ կողքիս նըստած ալևոր մի մարդ
Խրատում էր ինձ միալար, հանդարտ.
- 105 – Մի՛ լար, սիրելի՛ս, երեխա չես դու,
Ինչքան էլ որ լաս – իզուր ես լալու.
Քո ձենը երբեք էլ չի լըսիլ նա,
Ոչ կըհասկանա, ոչ էլ ետ կըգա:
Հսպես կամեցավ Աստված, երևի,
- 110 Որ նըրա օրը շուտով խավարի...
Մենք հողեղեններս՝ անճար ու շընչին,
Ինչ ենք Աստուծո կամքի առաջին...
Բաց է հս ճամփեն ամենքիս համար.
Ծեր, երիտասարդ, մեղավոր, արդար,—
- 115 Ամենք, ամենքը, հստեղ ինչ որ կան,
Հսօր թե հգուց ամենքը կերթան.
Ով որ կըմընա,
Թող նա պարծենա:

- Ես լըսում էի... Ու հանկարծ ես էլ
 120 Ուզեցի հաշտվել հրզոր մահի հետ.
 Անճար, ակամա սկսա մըտածել,
 Թե մահը լավ է, միայն մենք՝ տգետ,
 Մենք խեղճ, կարճամիտ, ու չենք հասկանում՝
 Ինչպես է գալիս և ուր է տանում,
 125 Թե՝ և՛ կյանք, և՛ մահ — անցավոր, ունայն
 Մի մեծ հավերժի ձևերն են միայն,
 Ինչպես որ ահա «երեկն» ու «էսօր»:
 էսօրն ինչ է որ,— մի երեկ է նոր,
 էսօրն էլ կանցնի, երեկ կըդառնա,
 130 Եվ սակայն կըրկին միևնույն է նա:
 Եվ էսպես անվերջ էսօր ու երեկ
 Փոփոխվում են միայն, միշտ մընում է մեկ —
 Մեկ մեծ ժամանակ: էսպես էլ հոգին
 Փոփոխում է միայն կեղևն արտաքին —
 135 Մարմինն՝ էսօրվան օրին նըմանակ,
 Իսկ ինքը անվերջ, ինչպես ժամանակ:
 Կամ ևս սիրուն,— հոսանուտ մի գետ,
 Որ հազար ալիք ու ծրփանք ունի.
 Գալիս են ալիք, անցնում են անհետ,
 140 Անցնում են դեպի անդունդն օվկիանի,
 Ուր ամեն ալիք, ուր ամեն մի կաթ
 Ապրում է դարձյալ անվերջ, անընդհատ...
 էսպես փոխվելով հոսում է, գընում,
 Գընում անհունի անճառ սահմանում,
 145 Դեպի գերազանց վիճակն երջանիկ,

Ակնն երջանկության, սիրո հայրենիք,
 Ուր չըկան մարդիկ և ոչ ըզգացում,
 Ուր ողջին մի մեծ կյանք է միացնում...
 Եվ ինչ է սիրո իմաստը վերին,
 150 Ինչ երջանկության խորհուրդը խորին,—
 Հալվե՛լ, միանա՛լ,
 Իրեն մոռանալ...

Եվ անշուշտ մի օր, հանդերձյալ կյանքում,
 Երկրում թե այլուր, վերև՝ երկրնքում,
 155 Էն անհայտ ճամփով, որով նա գընաց,
 Ես էլ կըթըռչեմ՝ աշխարքը թողած,
 Ու կըզգամ նըրան, կապրեմ նըրա հետ
 Մի ուրիշ անվե՛րջ կյանքով երկնավետ...

VII

Բայց ես միշտ թաքուն մի հույս ունեի,
 160 Թե կարող էր նա լինել... կենդանի...
 Մի տեղ մի անգամ էդպես է եղել.
 Տարել են մեկին, ուզել են թաղել,
 Շիրմի փոսի մեջ զարթնել է հանկարծ,
 Կարող էր և մեզ լինել պատահած...

VIII

165 — Ո՛չ, ո՛չ, նա գընաց, էլ ետ չի գալու,
 Եվ էդպես դու միշտ մեղք ես մընալու:
 Թեկուզ և հագնես երկաթի տըրեխ,

- Փրնտրես՝ կանչելով աշխարհ բովանդակ.
 էլ չես հանդիպիլ նրբան ոչ մի տեղ,
 170 Ոչ մի աշխարքում, ոչ մի ժամանակ...
 էն պաղ դիակն էլ, որ տեսնում ես դեռ,
 էն էլ հողի տակ կըծածկեն հիմա,
 Կըզան, կըզան տարիքն անտարբեր,
 Ու նա կըփրտի, նա հող կըդառնա.
 175 Անունն էլ ապրող աշխարքի համար
 Դատարկ մի հնչյուն, անխորհուրդ մի բառ...
 էն էլ կըկորչի, ինչպես որ չըկա
 Անունն ու հետքը էն հին աղջըկա,
 Որ ձեզնից առաջ հազար տարիներ
 180 Նույնպես սիրահար ու ժըպիտ ուներ:
 Եվ ինչ է մարդը, և ինչ իրեն կյանք.—
 Եղծական ձևեր, ձայներ, շարժումներ:
 Հավերժականը չունի կերպարանք,
 Նա լուռ է, անշարժ, հաստատ, աներեր...
 185 Անողոք մի ձեն էսպես ինձ կանչում,
 Տանջում էր հոգիս, խորտակում, ճընշում:
 Ժիգ էի անում նրբան լրռեցնել,
 Սիրտըս էլ հետը պոկել, հեռացնել
 Ու գըտնել մի ձեն, մի հրնչյուն, մի բառ,
 190 Որ կյանքի, հույսի նըշույլ ունենար...
 Ուզեցի «Աստված» մին աղաղակել,
 Բայց չէ՞ որ Նա էր էն մահն ուղարկել:

IX

Մի անհուն ցավի մըրմուռի նըման
 Ծավալվում էին զանգերը թաղման,

195 Ու ժամի ծրխոտ կամարների տակ
Կանգնած էր արդեն տըխուր պատարագ,
Տըխուր պատարագ, տըխուր մեղեդիք,
Տըխուր աղոթքներ ու տըխուր մարդիկ,
Մեջտեղը ճերմակ դագաղը նըրա

200 Դըրած սևասքող սեղանի վըրա,
Ու նա դագաղում, ասես թե քընած,
Հարսնական ճերմակ շորով պճնըված,
Անփո՛ւյթ, անզգա՛կյանքին ու մահվան,
Իր դագաղն ածած վարդերի նըման...

205 Էստեղ՝ բռնըված մի նոր տազնապով՝
Ուզեցի գըտնեմ մըտքի մի թափով,
Թե ի՛նչ էր արդյոք, էն ի՛նչ էր լինում,
Ի՛նչ էր պատահել, նա ո՛ւր էր գընում...
Եվ իսկույն, ասես, դիպա մի քարի:

210 Մըտքերըս հատան: Առանց մըտքերի
Կանգնած էի ես խորտակված ու պաղ:
Լուռ էր: Հոգևոր երգերը մենակ
Ծավալվում էին վըսեմ ու խաղաղ:
Ես լըսում էի, լըսո՛ւմ շարունակ:

215 «Այս անցավոր երկրի վըրա
Լըցան օրերն պանդըխտության.
Երկնասըլաց գընում է նա,
Հագած մարմին անապական,
Անմահացա՛ծ մահկանացուն՝

220 Միանալու իր Աստըծուն:

Այնտեղ, Վերին Երուսաղեմ,
Օթևանում հրեշտակաց,
Ուր որ ենովք ու եղիաս,
Աղավնակերպ կան ծերացած,
225 Այն աշխարհում անտըխրական
Արդարքն ապրում են հավիտյան:

Յոթնաստեղյան լույս խորանում,
Ուր ցավ չըկա, ոչ հեծովյուն,
Հնտրյալ հոգիքն ուրախանում,
230 Խայտում են միշտ անվերջ, անհոն
Բերկրանքներով հարազրվարճ,
Աստծո զըվարթ աչքի առաջ:

Այնտեղ նըրանք, միշտ բախտավոր,
Նայում են Հոր լույս երեսին,
235 Նըրա առջև պաղատավոր
Նըրանց համար, որ թողեցին.
Ու իջնում են, մըխիթարում
Մեզ տըրտմալի այս աշխարհում...»

Թովված, կախարդված, տարված էն երգին,
240 Վերացավ, թըռավ իմ վշտոտ հոգին
Դեպի երջանիկ մի ուրիշ աշխարհ,
Անհայտ ու հեռու, անծանոթ, օտար...
Եվ էն աշխարհը հըրաշալի էր.
Ո՛չ սուգ կար էնտեղ, ո՛չ վայելք, ո՛չ սեր,
245 Ոչ կարելի էր կորցընել մի բան
Եվ ոչ ունենալ քաղց ազահուլթյան.

- Ինչպես գերեզման և ունայնություն՝
 Լուռ էր ու դատարկ, անփառք ու անհուն.
 Ինչպես հայացքը մեռելի աչքի՝
- 250 Մի միտք ուներ միշտ առանց հուզմունքի,
 Հողեղեն մարդուն անհայտ խորհրդով
 Հավիտյան սառած, խաղաղ, անվրդով...
 Ու անշարժ կանգնած, դալուկ ու լռիկ,
 Հստվերներ էին, անմարմին մարդիկ,
 255 Տըժգույն, անարև, աղոտ լուսի մեջ
 Աղոթում էին անձայն ու անվերջ,
 Աղոթքն էլ սակայն ոչինչ չէր խընդրում.
 Ո՛չ ազատություն, ո՛չ մահ, ո՛չ խընդրում...

X

- Հանկարծ լրուությունն ինձ ուշքի բերավ,
 260 Աչքիս առջևից հըրաշքը թըռավ:
 Պատարագն արդեն վերջացրել էին:
 Դագաղը շարժվեց, թընդաց ահագին
 Սասանիչ երգը մահվան սարսափի,
 էն լացն ու կոծը, օրհներգը մահի,
 265 Որով մեռելին հրաժեշտ են տալիս
 Դեպի գերեզման ճամփու գընելիս,
 Երբ ծառս է լինում վիշտը մայրական
 Դեպ գահն Արարչի — ղըրկողը մահվան,
 Արձակում ցասկոտ իր ճիշը ետին
 270 Ու թույլ, հուսահատ ընկնում է գետին:

XI

- Դուրս եկանք դուռը: Նայեցի վերև:
 Վերևն, ինչպես միշտ, փայլում էր արև.
 Բոլորն աշխարքում կարգին ու հանդարտ,
 Ու ինչպես երեկ՝ էնպես ամեն մարդ...
 275 Բայց երկինքն էնքան պայծառ էր այնօր,
 Եվ պայծառությունն էնքան էր տըրտում,
 Տըրտմությունն էնքան խոր, հանդիսավոր,
 Որ թըվում էր ինձ, թե ջինջ կապույտում՝
 Վերջին հըրաժեշտ տալով աշխարհին՝
 280 Ճախրում էր նըրա հեռացող հոգին...
 Ու մըտքովս անցավ հանկարծ ակամա,
 Թե արդյոք նըրա աչքերը անմահ
 Նայո՞ւմ են ներքև, տեսնո՞ւմ են ինձ էլ,
 Թե ո՞նց եմ ցավիս տակին կորացել...
 285 Եվ կամ ո՞րն է նա, էն շո՞ղն է պայծառ,
 Որ զվարթ խաղով, աշխույժ ու կայտառ
 Կորչում է, մըտնում թուխպ ամպի ետև,
 Ազատ, երկնաչու էն անմպն է թեթև,
 Թե՞ էն աղավնին, որ հիմա թըռավ,
 290 Անփույթ ճախրելով՝ ջինջ օդում կորավ...

XII

Հանդուճըն մտքեր, ո՞ւր եք սըլանում:
 Խնչ եք որոնում էն մութ սահմանում:
 Ահա մեր կյանքի սահմանը վերջին,
 էս սև ու տըխուր թումբերը չընչին...

- 295 Լո՛ւռ գերեզմաններ, քանի՛ սըգավոր
 Ձեր եզերքներին կանգնել են մի օր,
 էս դատարկ կյանքին, անհաստատ բախտին
 Անեծքներ տալով բեկվել, հեռացել,
 Երբ որ սիրածի դագաղը մըթին
- 300 Վի՛հ են իջեցրել ու դեմքը ծածկել...
 Եվ որքան՝ ըղձեր, սըրտեր ու զգացմունք
 Թաղված են, մարած ձեր լուռ փոսերում.
 Ահա և՛ մի նոր բարձրացրած սև թումբ,
 Դեռ թաց է հողը, դեռ խունկ է բուրում,
- 305 Իսկ մենք ուզում ենք ուրիշին թաղել,
 Որ ապրում էր դեռ երկու օր առաջ...
 Եվ անշուշտ մի օր սըրա շիրիմն էլ
 Կըծածկի նույնպես մամուռը կանաչ,
 Կանի հավասար քարին ու հողին,
- 310 Ինչպես դըրացու անկողինը հին:
 Նըրանից հետո դե՛ եկ՝ իմացի՛ր,
 Թե ո՛վ է թաղված քո ոտի տակին,
 Ի՛նչ ցեղից էր նա, ի՛նչ ձիրքեր ուներ,
 Անահ հերո՞ս էր, գեղանի մի կի՛ն,
- 315 Անհոգ մի ջահել, անկըշտում ագահ,
 Աղքատ, թե հարո՞ւստ,— ձեն, նըշան չըկա...

XIII

- Եվ... իջնում էր նա ընդմիշտ իմ աչքից,
 Կյանքից, արևից, էս լուս աշխարքից...
 Կորացա, վերջին համբույրս տըվի,
 320 Ու էն համբույրով դագաղում դըրի

- Խընդում, սեր, ըղձեր, ամեն, ամեն բան...
 Ինձ ետ քաշեցին, մի կողմը տարան:
 Իսկույն հետևեց խուլ գըրգըռոցը,
 Քարով ու հողով լըցրին էն փոսը,
 325 Դագաղն էլ, ինքն էլ ծածկվեցին հանկարծ,
 Ասես թե բընավ աշխարհ չէր եկած,
 Եվ այսուհետև երբեք, հավիտյան
 էլ չէր տեսնելու արևը նըրան...
 Հուղարկներն այնժամ մոտ եկան մի-մի.
 330 — Էհ, Աստված նըրա հոգուն ողորմի.
 Մի օր էլ մենք ենք էսպես գընալու,
 Կյանքն էլ է դատարկ, մարդն էլ է դատարկ,
 Ո՛վ է աշխարքիս վըրա մընալու.
 Անցավոր են ողջ — բախտ, վայելք ու փառք...
 335 Ասացին՝ հանգիստ հոգոց հանելով,
 Ու դարձյալ հանգիստ գըրույց անելով
 Գընացին իրենց տըները անհոգ:
 Շուրջըս նայեցի, չէր լալիս ոչ ոք.
 Երկինքն էլ էնպես պայծա՛ռ ու հանդարտ...
 340 Եվ ինչպես երեկ, էնպես ամեն մարդ...

XIV

- Եկավ գիշերը: Իմ հոգնած հոգուն
 Իջավ տանջալի մի խաղաղություն:
 Վայր ընկա, ինչպես ուժաթափ մի բան,
 Որ զգում է միայն կարոտ հանգըստյան,
 345 Բայց ճըգնում է դեռ, աշխատում ունայն,
 Ուզում է հիշել, թե ինչ բան էր այն.

Մի խառըն երանգ էր, մի աշխարք ուրիշ,
Գինու մի քեֆ էր, ծաղըր, թե՛ պատիժ...

- Մըրափը սակայն ծանրը ու դանդաղ
350 Ձոքեց ինձ վըրա՝ սև թևերը կախ,
Միտքըս իր թելը կըտրեց ու թըռավ,
Անհուն, խավարչտին քառսում կորավ,
Մահ, մեռել, շիրիմ — թեթև հեռացան,
Ու հեռանալով՝ փոխվեցին, դարձան
355 Ամպեր, ըստվերներ, կետեր երերուն,
Դողացին, հանգան, ու մըթնեց հեռուն...
Կարճատև մի քուն եկավ ինձ վըրա,
Եվ ես մյուս անգամ երազում տեսա.

XV

- Հընչում էր փըրփրուն վըտակն արծաթի,
360 Արևը խաղում պայծառ կապույտում,
Առանց կորուստի ու առանց վըշտի
Կանգնած էի ես էն երազ հովտում:

- Շուրջըս շուշաններ, անվե՛րջ շուշաններ,
Լիքն էր անտառը անուշ բուրմունքով,
365 Եվ եղեմական ներդաշնակ ձայներ
Փառք էին տալի թովչական երգով.

«Փա՛ռք անպատում մըխիթարչին,
Փա՛ռք խորհուրդին անմահության.
Նա է կըրում հույսը վերջին

370 Ու շոգն անշեջ, արարչական,
Փա՛ռք խորհուրդին անմահության:

Նա գընում է բարձր ու անվերջ
Դեպի անհունն ու հավիտյան,
Վիշտը հանգչում է նրա մեջ,

375 Ապրում սերը անապական,
Փա՛ռք խորհուրդին անմահության...»

Ու լսում եմ ես էն խաղաղ օդում
Քընքույշ ու զըվարթ ձայնը սիրելի,
Անհայտ ու անտես կանչում է նա ինձ,

380 Կանչում գերազանց մի ուրիշ կյանքի.

«Արի՛ ինձ հետ, իմ թըշվա՛ռ,
Ես քեզ տանեմ մի աշխարհ,
Ուր չըկա մահ, անջատում,
Ու սերն անվե՛րջ, անհատնո՛ւմ...»

385 Արի՛, թըռի՛ր, գընա՛նք ինձ հետ,
Անցա՛վ, անհո՛գ, անհո՛ւշ, անհե՛տ...»: